Nieuwsbrief nr. 65

100 jaar De Tuut 1918-2018

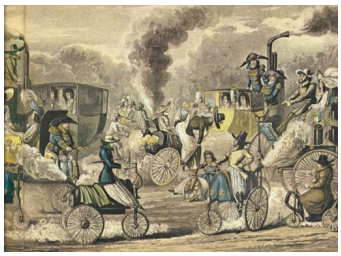
Beste Lezer,

In deze nieuwsbrief het tweede deel met de beschrijving van de geschiedenis van Appeltern, het dorp waar "De Tuut" is gevestigd. Deze beschrijving zal meerdere Nieuwsbrieven beslaan.

Over de auteur: Deze geschiedenis is beschreven door een van onze vrijwilligers van "De Tuut": Joep van den Brink, een amateur, géén historicus.
Een amateur die de geschiedenis bemint (amare = houden van) en die steunt op de schouders van onderzoekers, archeologen, historici en deskundigen als Van Heijningen, Pons, Deurloo, Van der Ven, Reijnen en vele anderen. Om u als lezer een omgevallen boekenkast te besparen is er een selectie gemaakt uit de beschikbare kennis. Een selectie is altijd subjectief. De auteur heeft een voorkeur voor vooruitgang, voor dat wat de geschiedenis ons gebracht heeft en niet voor wat de geschiedenis ons ontnomen heeft, dus dat wat verloren is gegaan.

Begin van het stoomseizoen bij Museum De Tuut met op 1 mei de opening van de tentoonstelling *'De stoommachine die de wereld veranderde'* en op 11 en 12 mei het eerste stoomweekend.

Tentoonstelling 'De stoommachine die de wereld veranderde'.
Stoommachines, zijn die er nog? Zeker wel! Een groot deel van onze elektriciteit wordt nog steeds met stoom opgewekt.
De stoommachine veranderde ons leven tot op de dag van vandaag. Zonder elektriciteit (opgewekt via stoomturbines) kunnen we ons het dagelijks leven niet meer voorstellen.
Kom kijken bij De Tuut hoe de stoommachine ons leven veranderde, wat hij aan goeds bracht en wat de schaduwzijden waren van deze techniek.

De thematentoonstelling is open vanaf 1 mei. Dagelijks te bezoeken van dinsdag t/m zondag van 11:00 tot 16:00 uur.

11 en 12 mei: De Tuut onder stoom.
Op zaterdag 11 en zondag 12 mei staat De Tuut weer onder stoom. Zoals elk stoomweekend zijn de vrijwilligers van De Tuut bezig om te zorgen dat tijdens het stoomweekend de machines kunnen draaien. De voorbereidingen vragen tijd en aandacht waarbij de inzet van vrijwilligers van groot belang is, evenals hun bijdragen in het weekend zelf. Tijdens deze stoomweekends zijn er in het gemaal vrijwilligers aanwezig die u graag vertellen over de techniek en de historie van het gemaal. Ook beantwoorden zij graag uw vragen.

Tijdens het stoomweekend is het Motorenmuseum ook geopend.

Deel 2 over de geschiedenis van Appeltern.

In 53 n.Chr. vestigden de Romeinen zich definitief in Maas en Waal. Langs de Waal trokken ze de grens van hun wereldrijk. Het gebied ten noorden ervan, dat half ondergelopen moeras bewoond door woestelingen, niet zelden met rood haar, Friezen genaamd, vonden ze niet de moeite waard te onderwerpen. Nijmegen werd een van hun grote legerplaatsen met een versterkte garnizoensplaats op de Hunnenberg en een castellum op het Kops plateau ten oosten van waar nu de binnenstad is. Naast die legerplaats ontstond een nederzetting, Oppidum Batavorum (de plaats van de Batavieren) van mensen die handel dreven met de Romeinen en zelfs in dienst traden van het Romeinse leger. Om het Romeinse garnizoen van eten te voorzien werden er grote boerderijen opgericht met daarbij een villa. Bij Druten zijn de resten daarvan gevonden en ook op de St. Jansberg bij Heumen heeft zo'n villa gestaan. Er zijn er beslist nog veel meer geweest. Om hun versterkingen te verbinden legden de Romeinen een weg aan langs de grens, de huidige Koningsstraat, van Weurt naar Dreumel. Dit was eerste weg in Maas en Waal. Ook de nederzettingen van de Maas en Walers werden in die tijd gemoderniseerd. Er kwamen stenen huizen naar Romeins voorbeeld, gedekt met gebakken pannen. Een dergelijke nederzetting was te vinden ter plaatse van De Ret in Beneden Leeuwen. Ook in Appeltern achter de RK kerk zijn bij een kleine proefopgraving stukken dakpan en Romeinse munten gevonden. Appeltern bestond dus al in de Romeinse tijd.

Na het vertrek van de Romeinen omstreeks 400 gaat het licht uit. Dan valt het doek over Maas en Waal. De nederzettingen worden verlaten en het gebied wordt grotendeels heroverd door de natuur. De rivieren bedekken het gebied met een vruchtbare kleilaag, wachtend op nieuwe bewoners. Hier en daar zal er nog wel een vuurtje geflakkerd hebben. Nijmegen is waarschijnlijk als plaats blijven bestaan, zij het veel kleiner en primitiever dan in de Romeinse tijd. Ook op de zandgronden bij Wijchen en Bergharen zijn mensen blijven wonen.

1. Tussen 2000 en 1000 jaar geleden

Er zijn slechts spaarzame sporen van bewoning in Maas en Waal tussen grofweg 400 en 900. Voorbeelden daarvan zijn de Merovingische begraafplaats te Wijchen en de Crypte van de kerk te Alphen, die mogelijk uit de Karolingische tijd dateert (797). Zeker is dat Karel de Grote in Nijmegen een Palts had, een van de kastelen die hij gedurende rondreizen door zijn rijk bezocht. Bij een palts horen landbouwbedrijven waarop, volgens de door Karel exact vastgestelde voorschriften, vastgelegd in de Capitularia vel curtis Imperialibus (Voorschriften voor het bedrijven van landbouw op de keizerlijke hoven), landbouw bedreven werd. Uit die tijd stamt de eerste fruitteelt in Maas en Waal. Iets voor die tijd, eind zevende, begin achtste eeuw, worden de Batavieren gekerstend door vanuit het oosten binnentrekkende Ierse monniken (Willibrordus en Bonifatius zijn bekende namen) en wordt op de plek van de Romeinse tempel te Elst het eerste kerkje gebouwd. Elders in Nederland waren er maar een paar nederzettingen. Dorestad, bij Wijk bij Duurstede was waarschijnlijk de grootste. Stel je geen stad voor in de huidige betekenis. Waarschijnlijk bestond de plaats uit een rij huizen met daarachter, aan de rivierkant, werven.

Ook Tiel bestond al in de roerige 9e eeuw toen de Vikingen het land teisterden. De ringburchten van Middelburg, Souburg, Burgh Haamstede en Maasland getuigen daar nog van. Voeg daarbij Nijmegen, Maastricht, Utrecht, Deventer en misschien Cuyk en je hebt alle grote nederzettingen in het Nederland van die tijd wel gehad.

Na 900 raakt Maas en Waal langzaam weer bevolkt. Op de oeverwallen langs de rivieren (een oeverwal is de richel of wal van zand en grind die vrij stromende rivieren langs hun oevers vormen) worden dorpen gesticht, waaronder Appeltern. Ook op de hogere zandgronden van de rivierduinen ontstaan dorpen zoals Wijchen, Bergharen, Leur en Altforst. De oeverwal van Appeltern vind je onder de oude kern van het dorp doorlopend via de kasteelplaats naar de Walstraat.

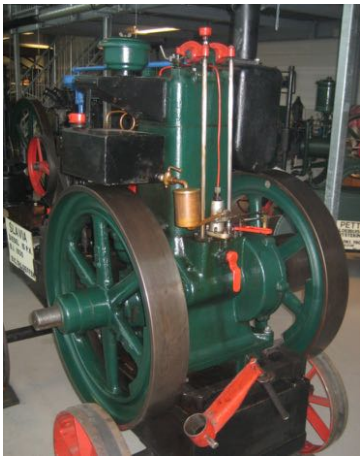
Een oeverwal is een goede plek om te wonen. Hoog genoeg om slechts zelden overstroomd te worden. Goede zandige grond, ideaal voor akkerbouw, water vlakbij en aan de rivier, de enige transportweg in die tijd. Graslanden en ruigtes voor het vee in de directe omgeving en voor het verzamelen van heerlijke sleedoorn- en vlierbessen. Lekker zuur, dus vol van vitamine C. Comfortabel wonen op zompige grond, muren van plaggen en vlechtwerk, onder een dak van riet met vuur in het midden zodat de rook het ongedierte op afstand houdt. Slapen op een matras van gras en biezen, onder een deken van dierenhuid. ‘s Morgens thee van kamille of alsem met roggebrood of gerstepap als ontbijt. Dan tot aan de heupen het koude water van de rivier in om de fuiken te controleren; daarna met de hand, of met de os als je een rijke boer bent, de akker ploegen om rogge, gerst of emerkoren te zaaien. Living the life of luxury.

Bij dit verhaal hoort een overzicht van de belangrijkste bronnen. Voor wie meer wil weten over de interessante geschiedenis van het Land van Maas en Waal verwijzen we kortheidshalve naar de bronnenlijst op pagina 3.
In de loop van dit jaar verschijnt waarschijnlijk ‘Een Ode aan Appeltern’, een boekje over de geschiedenis van Appeltern. Bent u geïnteresseerd, let dan op de nieuwsbrief van De Tuut. In een van de komende nieuwsbrieven komt daarover meer informatie.

De belangrijkste bronnen:

- Atlas van Nederland in het Holoceen, Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu.
- De geologie, de bodemvorming en de waterstaatkundige ontwikkeling van Het Land van Maas en Waal en een gedeelte van Het Rijk van Nijmegen. L.J. Pons 1957
- Archeologisch onderzoek in Beneden Leeuwen, vindplaats ‘De Ret’, gemeente West Maas en Waal. W.K. Vos
- Vissen in het verleden van Bergharen, Archeologisch onderzoek van de prehistorische en Middeleeuwse bewoningsresten aan Dorpsstraat 35 te Bergharen, gemeente Wijchen. Ivo Hermsen
- Een Romeins grafveld aan de voet van de Molenberg, Gemeente Wijchen
- Grote Historische topografische atlas, ca. 1905, Gelderland.
- Wat was waar, historischecartografie.nl
- Topografische kaart, opname 1821
- Stedelijke nederzettingen in Nederland tot de Franse tijd. J.G. Wegner
- Typologie van landelijke nederzettingen in Nederland. Drs. W. Wolters

Slavia 1930

De in Tsjechië (toen nog Tsjecho-Slowakije) gebouwde motor is een van de jongste van de collectie en tevens de enige semi-dieselmotor in onze verzameling. Een semi-dieselmotor heeft een te lage compressie om koud te kunnen starten. Daarom wordt bij de Slavia een licht ontvlambaar lontje in de cilinderkop geplaatst dat wordt aangestoken door de gecomprimeerde verhitte lucht in de cilinder. Na een paar slagen met behulp van de lont, loopt de motor verder vanzelf, zoals het een echte diesel betaamt. De krukaslagers hebben ringsmering.

Bij deze motor hoort een maalstoel waarmee graan werd gemalen.

100 jaar
De Tuut
1918-2018

Motorenmuseum

Zoals u weet omvat het Museum De Tuut meer dan een stoomgemaal alleen.
Want 100 meter verderop staat ons prachtige motorenmuseum met een unieke collectie verbrandingsmotoren van eind 19e eeuw tot begin 20e eeuw. Een deel daarvan is nog in vol bedrijf te zien.

Combineer dus uw bezoek aan een stoomweekend met een bezoek aan dit museum. Uw toegangskaartje voor het gemaal is ook geldig voor het motorenmuseum. En andersom natuurlijk!

◀

Een van de machines in het motorenmuseum is de Slavia uit 1930.

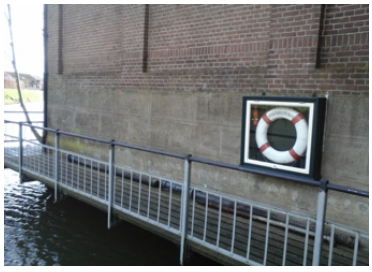

Vóór…

Reddingsboei gered!

In de machinekamer van het gemaal De Tuut hing jarenlang een reddingsboei in een kast.

Twee van onze vrijwilligers met een lange staat van dienst, Ties Bronsvoort en Luc Kamperman, hebben de kast om de reddingsboei gerestaureerd en deze hangt weer in volle glorie op de omloop. De boei heeft weer de originele naam van het gemaal: “Appelternsche sluis”.

…en ná de restauratie

Wie ben ik? Een vrijwilliger aan het woord.

“Mijn naam is Hans Jurriëns, van oorsprong werkzaam als onderhoudsmonteur en daarna heb ik een aantal jaren als beroepschauffeur gewerkt. Daarna 9 jaar als taxichauffeur in het ouderlijk bedrijf. Tenslotte 3 jaar als touringcar-chauffeur opgetreden
Ongeveer 30 jaar geleden kwam ik via een artikel in de krant in contact met de toen nog bouwvallige Tuut. Tezelfdertijd kwam ik in contact met Thijs Loeffen, indertijd molenaar te Beneden Leeuwen. Thijs hobbyde in oude verbrandingsmotoren, tractoren etc. Van lieverlee ging ik samen met Marinus Bergers - een andere motorenhobbyïst bij Thijs in de werkplaats aan de slag.
Na het overlijden van Thijs Loeffen ben ik samen met weer Marinus en de motorencollectie van Thijs verhuisd naar het nieuwgebouwde motorenmuseum bij De Tuut.
In de loop van mijn hobbyleven heb ik verschillende restauratieprojecten uitgevoerd zoals een Chevrolet C10 van 1964, aangekocht als wrak, geheel gerestaureerd en voorzien van een V8 motor en automaat. Een project van maar liefst 8 jaar.
Momenteel ben ik in het Motorenmuseum bezig met het bouwen van een Indian/NSU. Voor de leek: de Indian (een oud Motorenmuseum) is de basis en de NSU is een 1000cc 4-cilindermotor uit een NSU-Prinz.
Naast het hobbyen geef ik als vrijwilliger ook rondleidingen in het Motorenmuseum en ben ik coördinator van de Werkgroep Historisch gemotoriseerd verkeer Maas en Waal. (www.hgvmaasenwaal.nl)
Ik ben geboren op 6 december en 5 dagen later, dus op 11 december ontving ik mijn auto-doop in een 47er Studebaker, Commander. Het moge duidelijk zijn dat motoren als een rode draad door mijn leven `lopen”.

Toegangsprijzen 2019

Tijdens de stoomweekends en de motorendag is de toegangsprijs € 6,00 p.p.

Het motorenmuseum is dan óók open en bij de prijs inbegrepen. Kinderen t/m 12 jaar onder begeleiding en donateurs met 1 introducé gratis.

- Voor groepen > 15 op afspraak, met rondleiding: € 3,50 voor rondleiding alleen stoomgemaal en € 5,00 voor rondleiding stoomgemaal én motorenmuseum.

Het rondvaartbootje dat door de spuisluis vaart is **uitsluitend** tijdens de stoomweekenden in bedrijf.

Toegangsprijzen buiten de stoomweekenden tijdens de reguliere openingstijden:

- Bezoek stoomgemaal € 3,50 p.p.

- Kinderen t/m 12 jaar, onder begeleiding en donateurs met 1 introducé gratis.

MUSEUM DE TUUT
STOOMGEMAAL EN MOTORENMUSEUM
Erfgoed in Bedrijf
De Tuut 1, 6629 AA Appeltern
T: 0487-541156 info@de-tuut.nl
www.de-tuut.nl

DOEDERIJ ZORGGELUK
Bij de exploitatie krijgt het Museum intensieve ondersteuning van de Doederij. Zie voor meer informatie: www.doederij.com

Programma 2019

Museumseizoen De Tuut
Het seizoen van Museum De Tuut loopt van 1 mei tot en met 27 oktober 2019.
Gedurende die periode is het museum 6 dagen per week van 11:00 tot 16:00 uur geopend. Op maandag is het museum gesloten.

Woensdag	1 mei: Seizoensopening met de thematentoonstelling “De geschiedenis van de Stoommachine. De machine die de wereld en de mens veranderde”.
Zaterdag	11 en zondag 12 mei: Stoomweekend en tevens Molen- en Gemalendag
Zaterdag	06 en zondag 07 juli: Stoomweekend
Zondag	04 augustus: Maas- Waalse Maaldag
Zaterdag	17 en zondag 18 augustus: Stoomweekend
Zondag	18 augustus: Stationaire Motorendag
Zaterdag	14 en zondag 15 september: Stoomweekend, tevens Open Monumentendag
Zaterdag	19 en zondag 20 oktober: Stoomweekend

Voor groepen zijn er op de De Tuut vele mogelijkheden. Neem contact op voor informatie.

